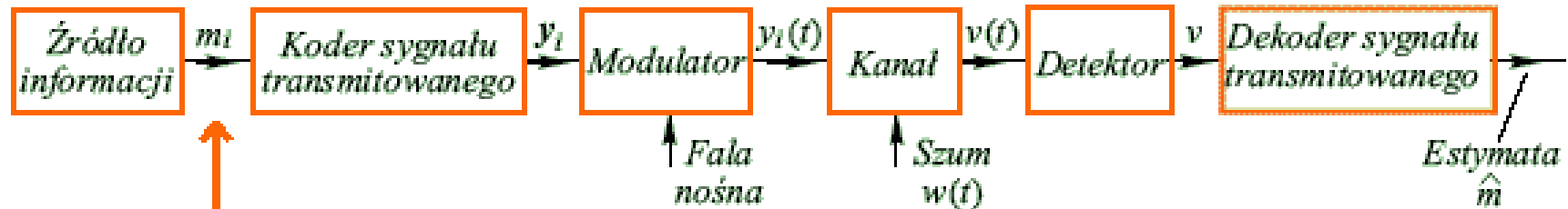

Modulacje cyfrowe - zastosowania

- Transmisja danych binarnych w kanale o wąskim paśmie
- Łączność modemowa, telefaksowa
- Łączność radiowa (telemetria, zdalne sterowanie)
- Systemy bezprzewodowe (ang. *Wireless*)
- Telefonia cyfrowa (GSM, UMTS, TETRA, ...)
- Łączność satelitarna

Cyfrowy system modulacji

Źródło informacji okresowo wysyła symbole m_i , z okresem T .

Alfabet symboli:

$$m_i \in \{m_1, m_2, m_3, \dots, m_M\}$$

Zazwyczaj $M = 2^k$, gdzie k -liczba bitów informacji przypadająca na jeden symbol modulacji.

Dla $M=2$ - modulacja binarna (2-wartościowa).

T - przedział symbolowy

$$T_b = \frac{T}{K} = \frac{T}{\log_2(M)} - \text{przedział bitowy}$$

Szybkość modulacji:

$$R_M = \frac{1}{T} \text{ [symbol/s, Baud]}$$

Przepustowość łącza (**szybkość przesyłania danych**):

$$R_b = \frac{1}{T_b} \text{ [bit/s]}$$

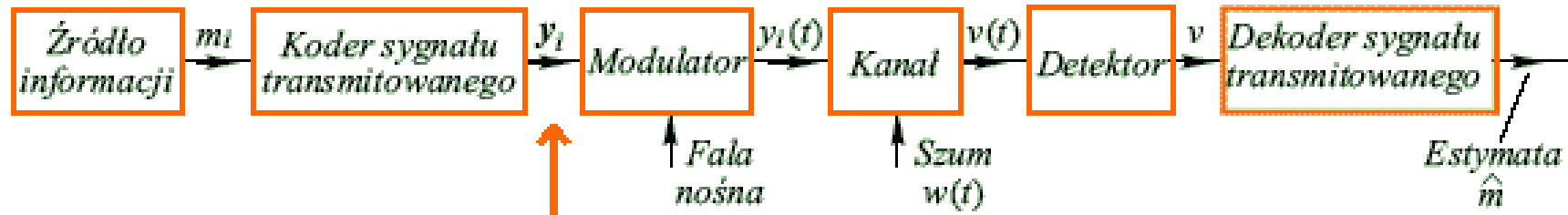
Przykład: modulacja telefoniczna V.29:

$$R_b = 9600 \text{ bit/s}$$

$$R_M = 2400 \text{ Baud}$$

- modulacja $M = 16$ -wartościowa,
- $K=4$ bity/symbol.

Kluczowanie fali nośnej

Koder:

$x_i \mapsto \mathbf{y}_i = [y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{iN}]$, gdzie $\mathbf{y}_i$ - wektor parametrów sterujących modulatorem.

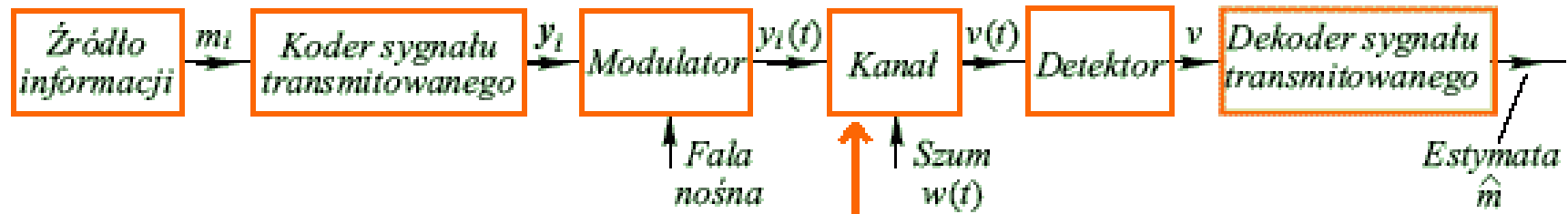
Modulator: kluczowanie harmonicznej fali nośnej:

ASK - kluczowanie amplitudy (*Amplitude Shift Keying*),

FSK - *kluczowanie częstotliwości* (*Frequency Shift Keying*),

PSK - kluczowanie fazy (*Phase Shift Keying*).

Zniekształcenia

Sygnał zmodulowany jest przesyłany przez **kanał transmisyjny** do odbiornika.

Podczas transmisji sygnał doznaje zniekształceń:

- addytywny szum kanału,
- obcięcie pasma sygnału, dyspersja,
- wielodrogowość propagacji,
- wahania amplitudy i zaniki sygnału,
- interferencje międzysymbolowe,
- zjawiska nieliniowe.

Szum kanału

Zazwyczaj modelowany addytywnym szumem białym gaussowskim (tzw. kanał **AWGN** - *Additive White Gaussian Noise*):

$$v(t) = y(t) + w(t),$$

gdzie $w(t)$ - próbki zmiennej losowej o rozkładzie $\mathcal{N}(0, \sigma^2)$.

W rzeczywistości rozkład zakłóceń może znacząco odbiegać od rozkładu Gaussa, np. w kanałach radiowych - szum impulsowy.

Jakość odebranego sygnału określa stosunek mocy sygnału do mocy szumu (SNR - *Signal to Noise Ratio*):

$$\text{SNR} = 10 \log \frac{E[y(t)^2]}{E[w(t)^2]} \text{ [dB]}$$

Dyspersja

- nieograniczone pasmo sygnału zmodulowanego
- ograniczona szerokość kanału transmisyjnego, np. 3,3 kHz w telefonii analogowej, 25kHz w radiotelefonie UKF, 270 kHz w systemie GSM
- nieidealna charakterystyka filtrów nadajnika i odbiornika

- błędy obcięcia pasma sygnału, silne tłumienie wysokich częstotliwości
- interferencje międzysymbolowe (**ISI** - *Intersymbol Interference*)

Powstawanie błędów

- na wejściu odbiornika - sygnał silnie zniekształcony,
- zadanie odbiornika: podjęcie decyzji (estymacja) w każdym przedziale T , który z symboli m_i został przesłany,
- decyzja podejmowana na podstawie reguły decyzyjnej,
- estymacja powinna być optymalna w sensie ustalonego kryterium tak, aby minimalizować stopę błędów (ang. *Bit Error Rate*):

$$\text{BER} = \frac{\text{Liczba błędnie odebranych bitów}}{\text{Liczba przesłanych bitów}}$$

Właściwości sygnałów zmodulowanych cyfrowo

- transmisja koherentna lub niekoherentna,
- stała amplituda chwilowa sygnałów PSK, FSK (pożądana z punktu widzenia sprawności nadajnika),
- wrażliwość sygnałów ASK na zniekształcenia nieliniowe
- różne odmiany modulacji: **OOK** (*ON OFF Keying*), **CPFSK** (*Continuous-Phase Frequency-Shift Keying*), **MSK** (*Minimum Shift Keying*), **DPSK** (*Differential Phase-Shift Keying*), kwadraturowa modulacja amplitudy (**QAM** – *Quadrature Amplitude Modulation*)

Geometryczna reprezentacja sygnałów zmodulowanych cyfrowo

Sygnały $y_1(t), \dots, y_M(t)$, transmitowane w kolejnych przedziałach symbolowych T , są reprezentowane wektorami w skończenie wymiarowej przestrzeni wektorowej.

Sygnały $y_i(t)$ przedstawia się jako kombinacje liniowe standardowych, rzeczywistych sygnałów $\varphi_1(t), \dots, \varphi_N(t)$:

$$y_1(t) = y_{11}\varphi_1(t) + y_{12}\varphi_2(t) + \dots + y_{1N}\varphi_N(t)$$

$$y_2(t) = y_{21}\varphi_1(t) + y_{22}\varphi_2(t) + \dots + y_{2N}\varphi_N(t)$$

...

$$y_M(t) = y_{M1}\varphi_1(t) + y_{M2}\varphi_2(t) + \dots + y_{MN}\varphi_N(t)$$

Sygnały bazowe $\varphi_1(t), \dots, \varphi_N(t)$ są określone w przedziale czasu $0 \leq t < T$, oraz są w tym przedziale ortonormalne:

$$\int_0^T \varphi_k(t)\varphi_l(t)dt = \begin{cases} 1 \text{ dla } k = l \\ 0 \text{ dla } k \neq l \end{cases}$$

Współczynniki y_{ij} , $i = 1, 2, \dots, M$, $j = 1, 2, \dots, N$, są określone iloczynem skalarnym:

$$y_{ij} = \int_0^T y_i(t)\varphi_j(t)dt$$

Sygnały $y_i(t)$ można zatem traktować jako zbiór M punktów:

$$\mathbf{y}_i = (y_{i1}, y_{i2}, \dots, y_{iN})$$

w N -wymiarowej przestrzeni funkcyjnej $\mathcal{P}$ rozpiętej na bazie ortonormalnej:

$$\{\varphi_1(t), \dots, \varphi_N(t)\}$$

Konstelacja sygnałów

- Przestrzeń $\mathcal{P}$: *przestrzeń sygnałów*,
- Zbiór punktów y_i ($i = 1 \dots M$) (transmitowane symbole): *konstelacja sygnałów*.

Każdy sygnał $x(t)$ należący do przestrzeni sygnałów można przedstawić w postaci skończonego szeregu:

$$x(t) = \sum_{j=1}^N x_j \varphi_j(t)$$

gdzie współczynniki x_j są rzutem sygnału $x(t)$ na sygnały bazowe $\varphi_t(t)$:

$$x_i = \int_0^T x(t) \varphi_i(t) dt$$

Odległość między sygnałami

Odległość $\rho(x, y)$ między sygnałami $x(t)$ i $y(t)$ w przestrzeni $\mathcal{P}$:

$$\rho(x, y) = \sqrt{\int_0^T [x(t) - y(t)]^2 dt}$$

Odwzorowanie $\mathcal{P} \mapsto \mathcal{R}^N$:

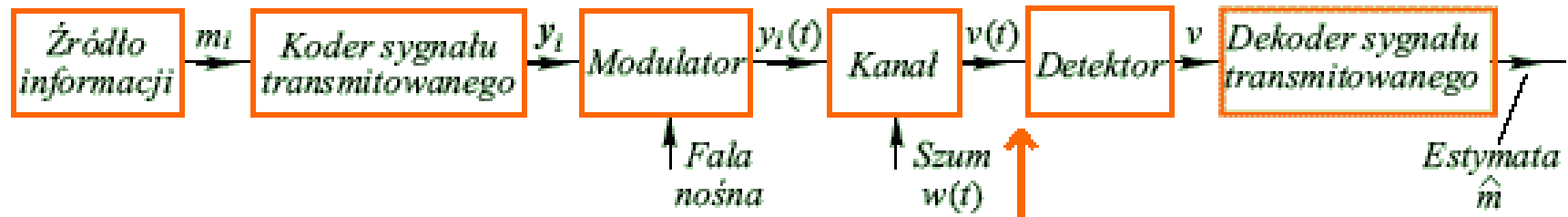
$$x(t) \mapsto \mathbf{x} = [x_1, \dots, x_N]$$

$$y(t) \mapsto \mathbf{y} = [y_1, \dots, y_N]$$

Z właściwości zachowania norm w przestrzeniach $\mathcal{P}$ i $\mathcal{R}^N$:

$$\rho(x, y) = \rho(\mathbf{x}, \mathbf{y}) = \sqrt{\sum_{j=1}^N (x_j - y_j)^2}$$

Detekcja sygnałów zmodulowanych cyfrowo

Odbiornik odbiera sygnał zakłócony:

$$v(t) = y_i(t) + w(t)$$

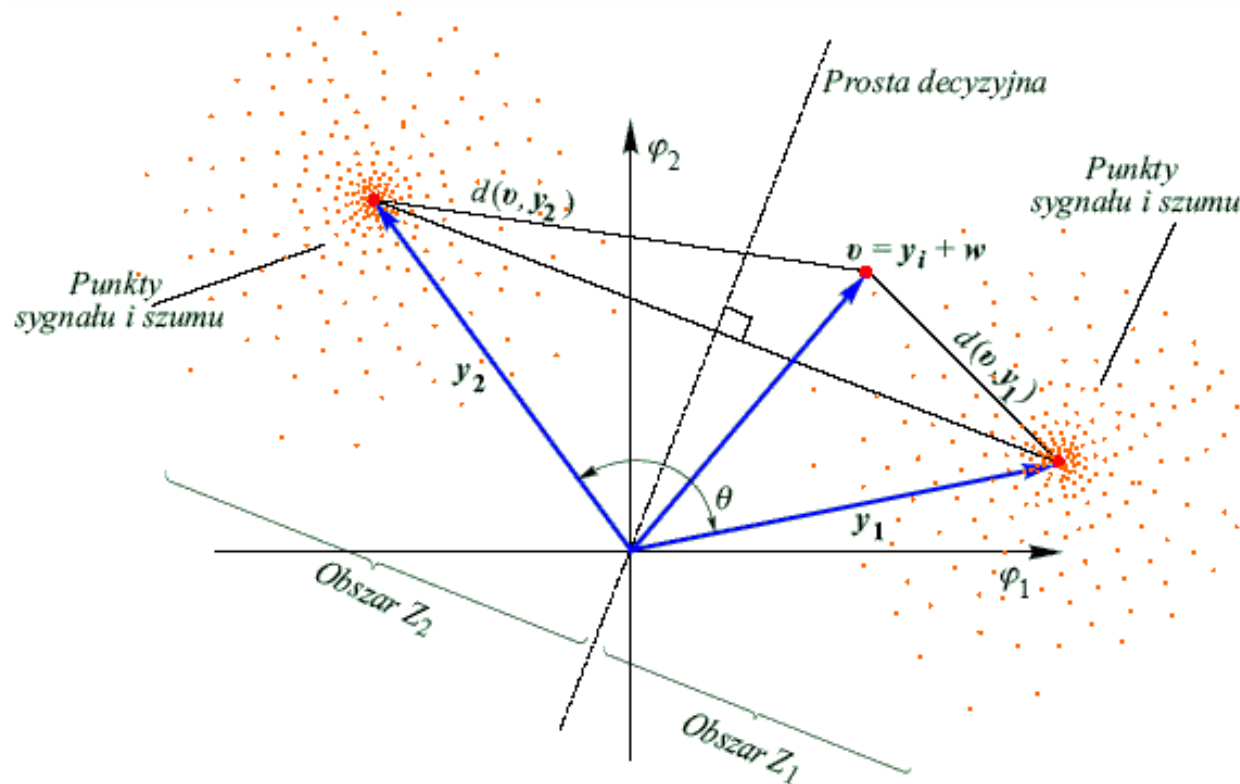
W każdej chwili T należy podjąć decyzję, minimalizując przy tym prawdopodobieństwo popełnienia błędu. Zakładamy kryterium oceny sygnałów, np. **kryterium największej wiarygodności**.

Szukamy takiego wektora $\mathbf{y}_k$ ($k = 1 \dots M$), którego odległość od odebranego wektora $\mathbf{v}$ jest minimalna:

$$\rho(\mathbf{v}, \mathbf{y}_k) \rightarrow \min$$

Obszary decyzyjne

Przestrzeń sygnałów z naniesionymi obszarami decyzyjnymi dla $N = 2$ - wymiarowej przestrzeni i $M = 2$ - wartościowej modulacji:

W podobny sposób określa się obszary decyzyjne dla $M > 2$.

Modulacja 2-PSK (BPSK)

Nadawane są dwa sygnały ($i = 1, 2$) o postaci:

$$y_i(t) = Y_0 \cos(\Omega t + \phi_i) = \sqrt{\frac{2E_b}{T_b}} \cos(\Omega t + \phi_i), \quad 0 \leq t < T_b$$

gdzie: Y_0 - amplituda, Ω - pulsacja nośna, $T_b = T$ - przedział bitowy,
 ϕ_i - faza chwilowa:

$$\phi_i = \begin{cases} 0, & \text{dla } i = 1 \\ \pi, & \text{dla } i = 2 \end{cases}$$

Zatem sygnały reprezentujące symbole binarne "1" oraz "0" mają postać:

$$\begin{aligned} y_1(t) &= Y_0 \cos(\Omega t) - \text{symbol "1"}, \\ y_2(t) &= -Y_0 \cos(\Omega t) - \text{symbol "0"} \end{aligned}$$

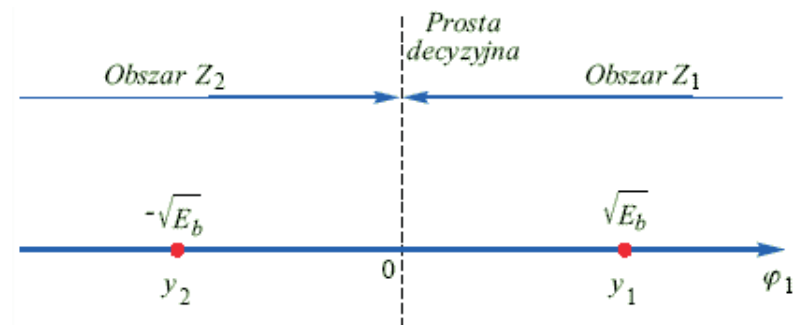

Modulacja 2-PSK - konstelacja

Przestrzeń sygnałów jest $N = 1$ - wymiarowa. Baza przestrzeni:

$$\varphi_1(t) = \sqrt{\frac{2}{T_b}} \cos \Omega t, \quad 0 \leq t < T_b$$

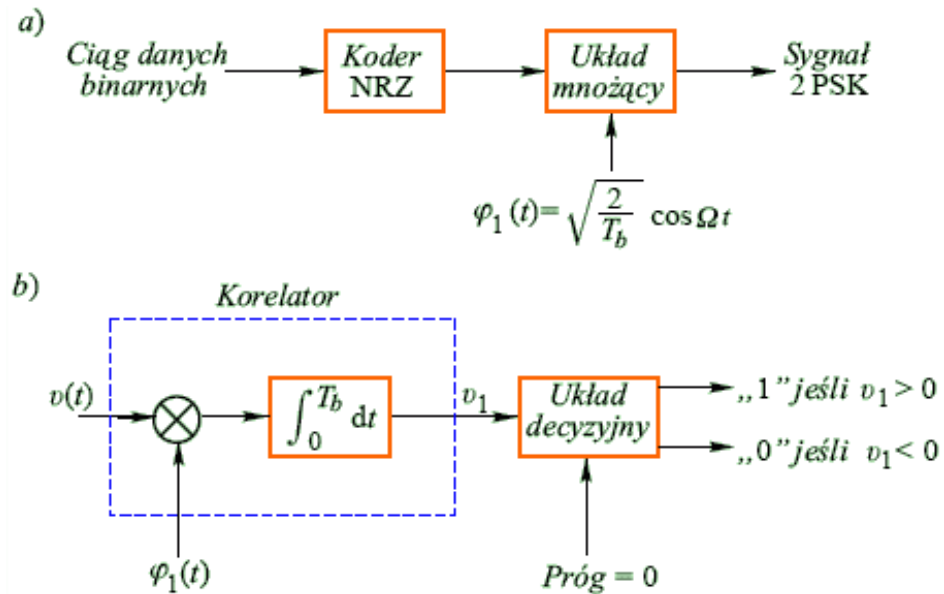
Konstalacja sygnału 2-PSK:

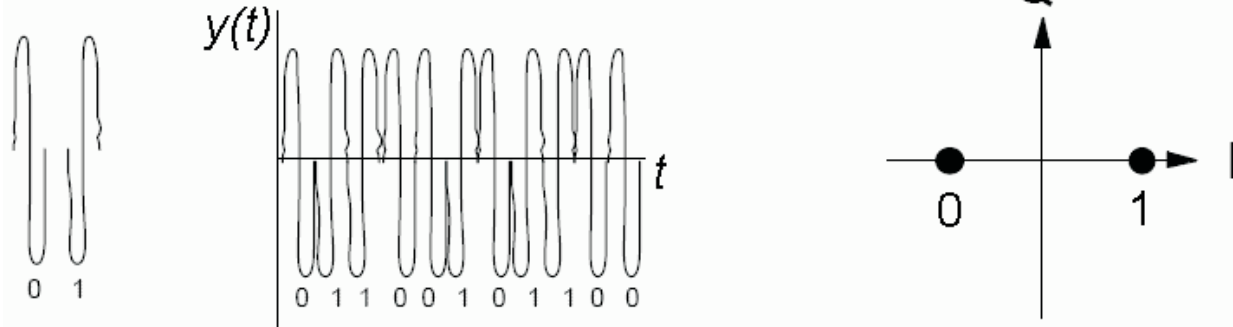
Współrzędne punktów:

$$y_{11} = -y_{21} = \int_0^{T_b} y_1(t) \varphi_1(t) dt = \sqrt{E_b}$$

Generacja i detekcja sygnałów 2-PSK

Binary Phase Shift Keying (BPSK)

Modulacja 2-FSK

Nadawane są sygnały ($i = 1, 2$):

$$y_i(t) = Y_0 \cos(2\pi F_i t) = \sqrt{\frac{2E_b}{T_b}} \cos(2\pi F_i t), \quad 0 \leq t < T_b$$

Częstotliwość F_1 reprezentuje symbol "1", natomiast F_2 - symbol "0".
Różnica $F_2 - F_1$ - *rozstaw częstotliwości*.

Dla zapewnienia ciągłości fazy sygnału dobiera się częstotliwości (tzw. modulacja Sunde'a):

$$F_i = \frac{n_0 + i}{T_b}, \quad i = 1, 2$$

Dla $F_1 = \frac{1}{T_b}$, $F_2 = \frac{1,5}{T_b}$ - modulacja MSK (*Minimum Shift Keying*)

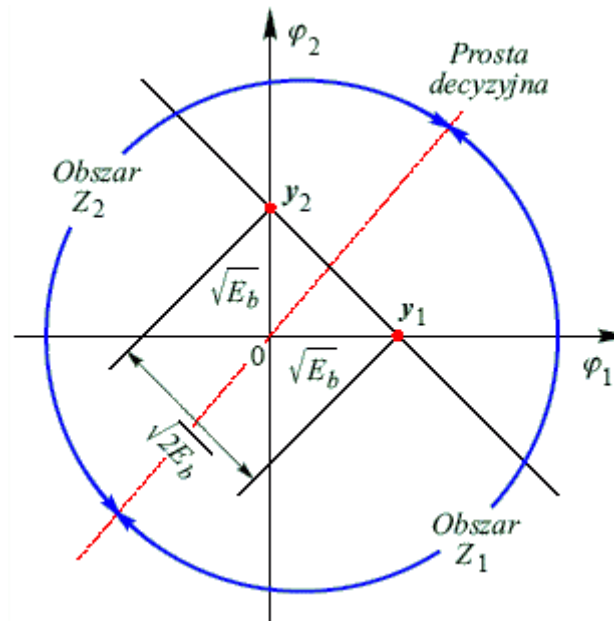
Konstelacja 2-FSK

Przestrzeń $N = 2$ - wymiarowa. Baza przestrzeni:

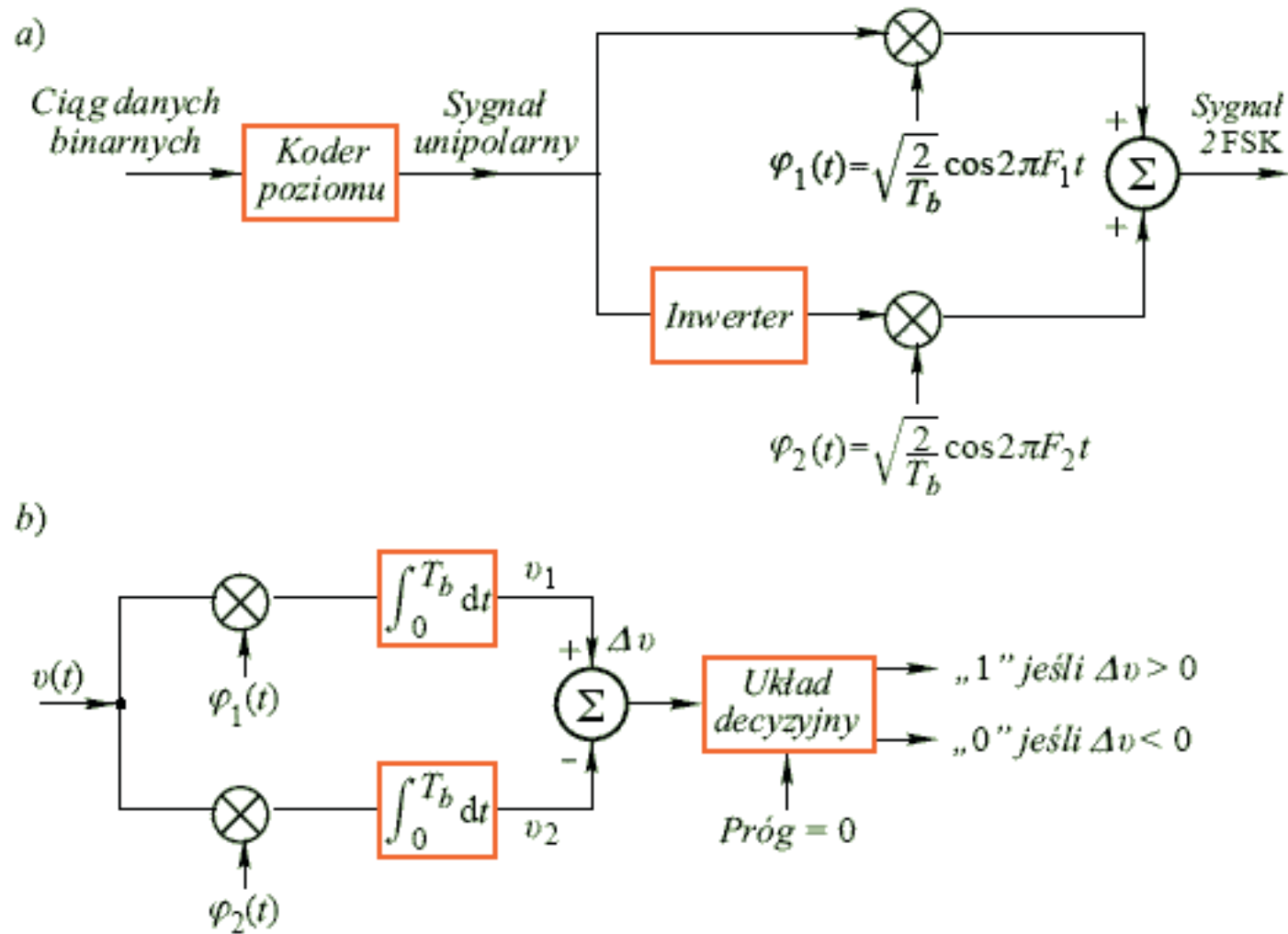
$$\varphi_i(t) = \sqrt{\frac{2}{T_b}} \cos 2\pi F_i t, \quad 0 \leq t < T_b, \quad i = 1, 2$$

Sygnały $y_1(t)$ i $y_2(t)$ są reprezentowane wektorami:

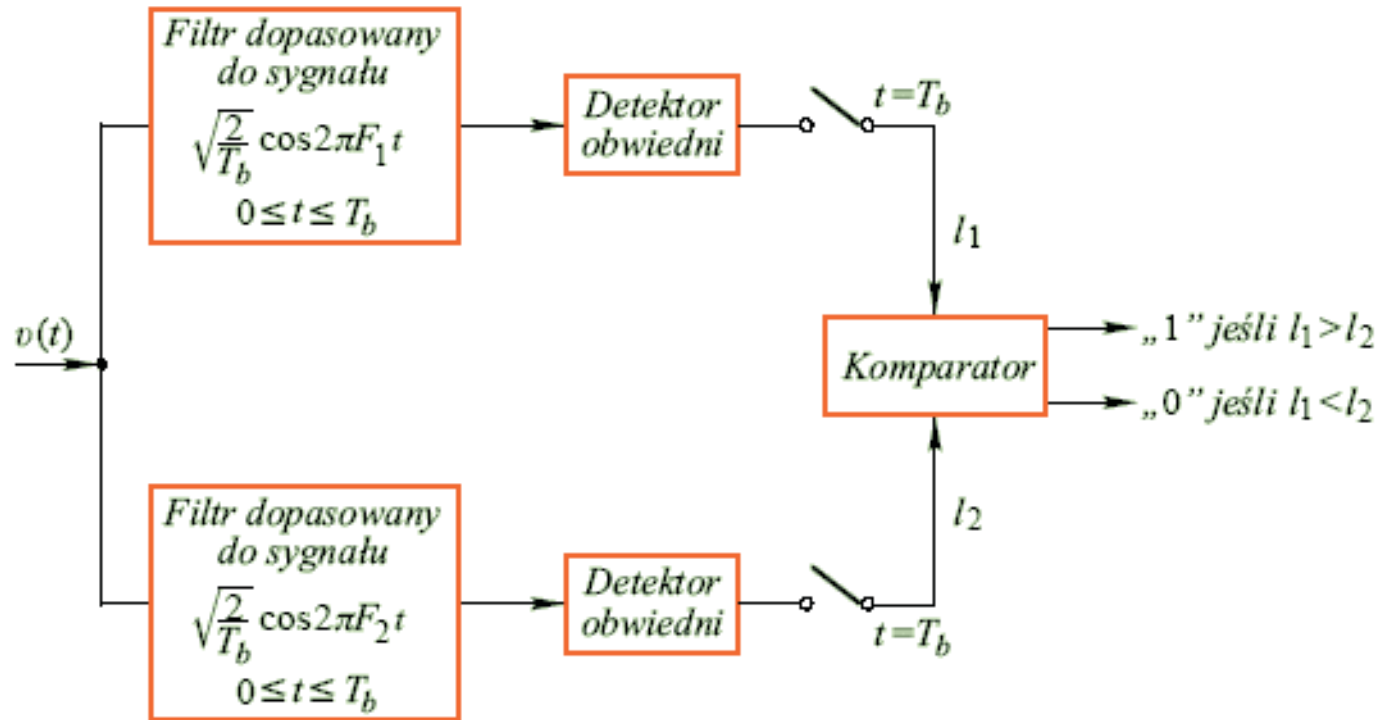
$$\mathbf{y}_1 = [\sqrt{E_b}, 0], \quad \mathbf{y}_2 = [0, \sqrt{E_b}]$$

Generacja i detekcja sygnałów 2-FSK

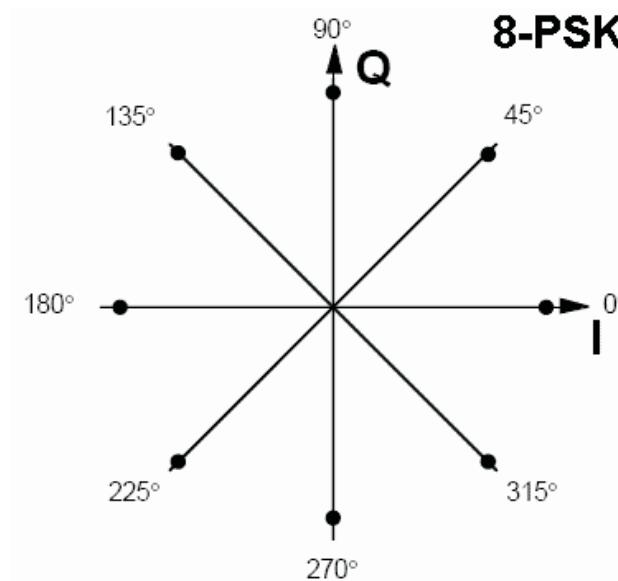
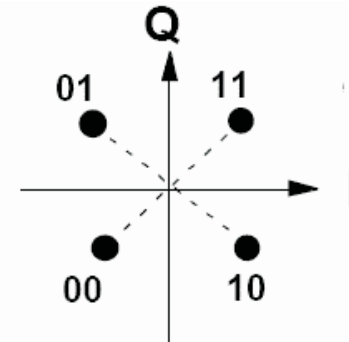
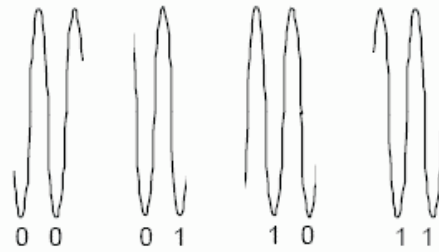

Niekoherentna demodulacja 2-FSK

Modulacje M-PSK

Quarternary Phase Shift Keying (QPSK)

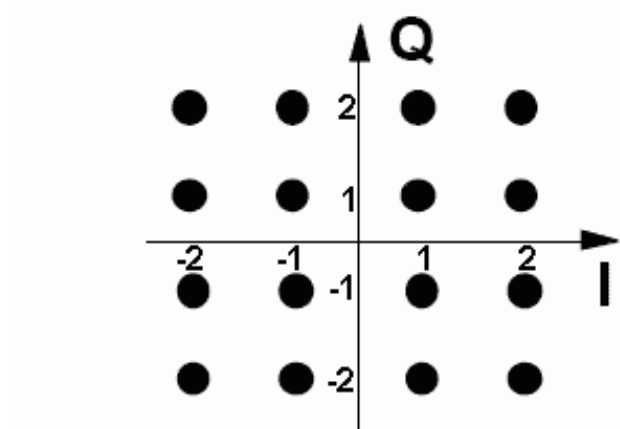

Modulacja QAM - konstelacja

Baza ($N = 2$): $\varphi_1(t) = \sqrt{\frac{2}{T_b}} \cos 2\pi F_c t$, $\varphi_2(t) = -\sqrt{\frac{2}{T_b}} \sin 2\pi F_c t$

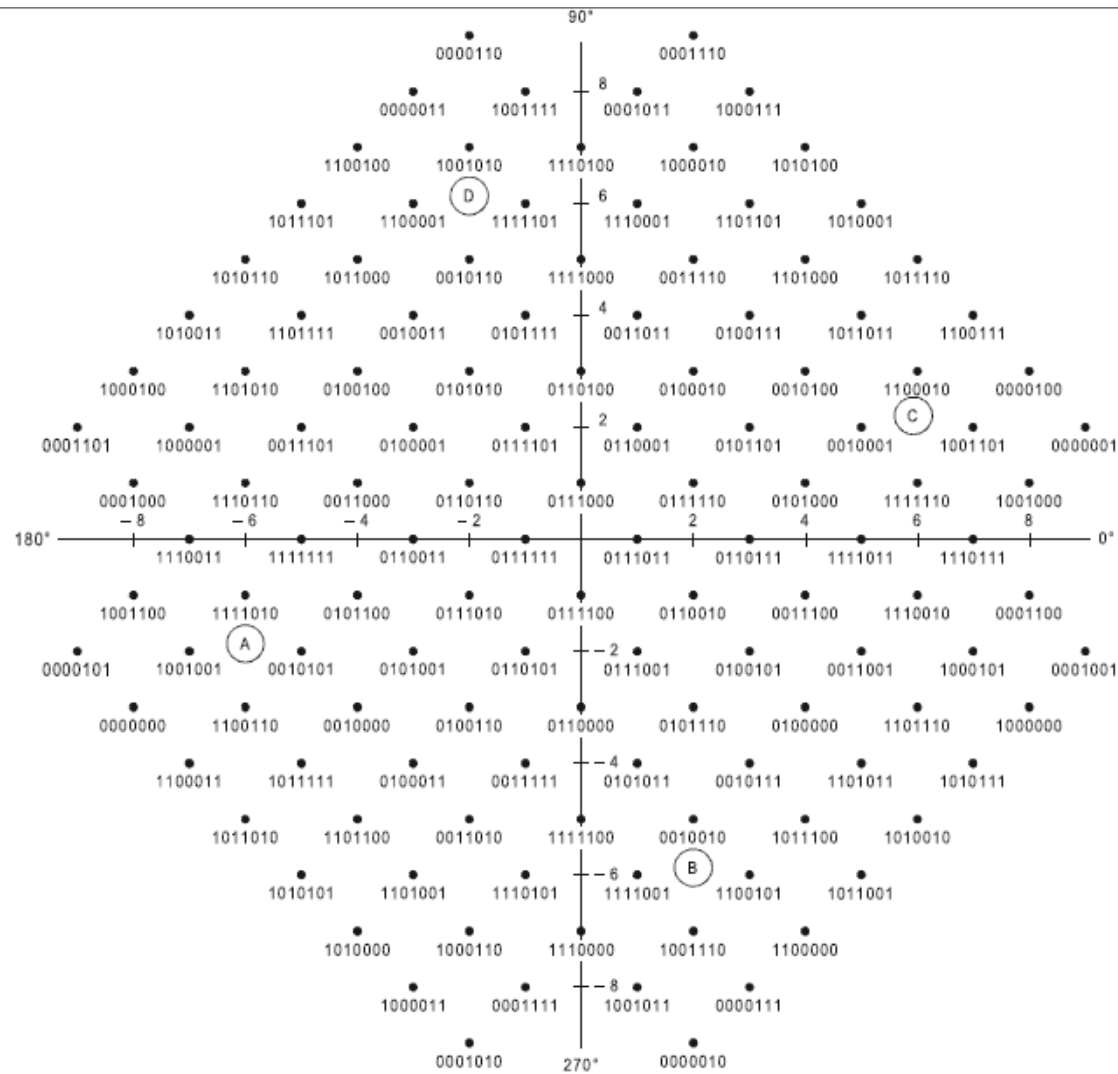
M - punktów konstelacji, np. dla $M = 16$:

$$\begin{aligned} \mathbf{y}_1 &= [-2, 2]; & \mathbf{y}_2 &= [-1, 2]; & \mathbf{y}_3 &= [1, 2]; & \mathbf{y}_4 &= [2, 2]; \\ \mathbf{y}_5 &= [-2, 1]; & \mathbf{y}_6 &= [-1, 1]; & \mathbf{y}_7 &= [1, 1]; & \mathbf{y}_8 &= [2, 1]; \\ \mathbf{y}_9 &= [-2, -1]; & \mathbf{y}_{10} &= [-1, -1]; & \mathbf{y}_{11} &= [1, -1]; & \mathbf{y}_{12} &= [2, -1]; \\ \mathbf{y}_{13} &= [-2, -2]; & \mathbf{y}_{14} &= [-1, -2]; & \mathbf{y}_{15} &= [1, -2]; & \mathbf{y}_{16} &= [2, -2]; \end{aligned}$$

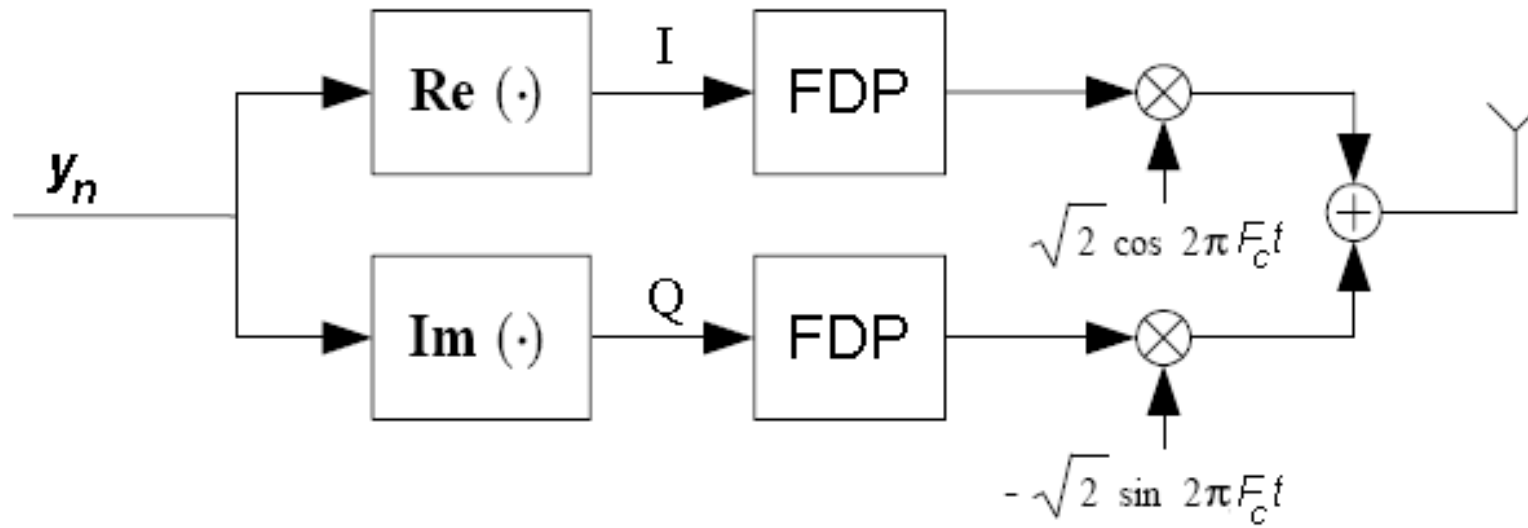

Modulacje wyższego rzędu: $M = 32, 64, 128, 256$. Np. 128-QAM (V.17):

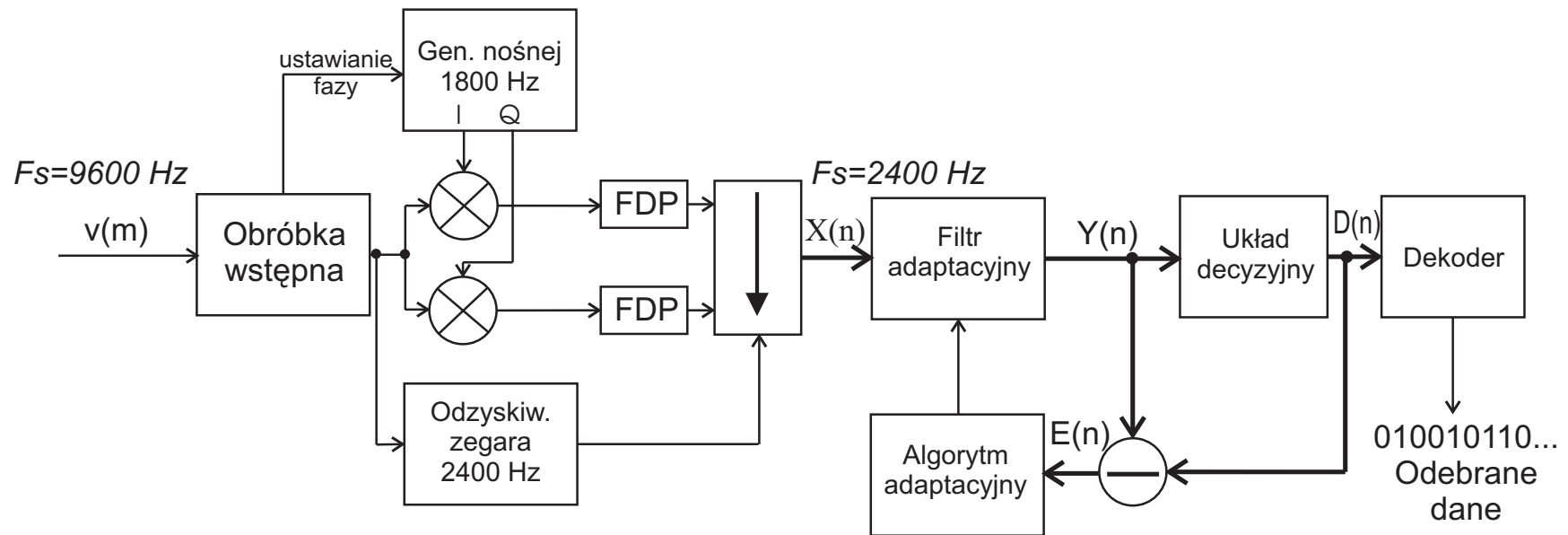

Modulator kwadraturowy

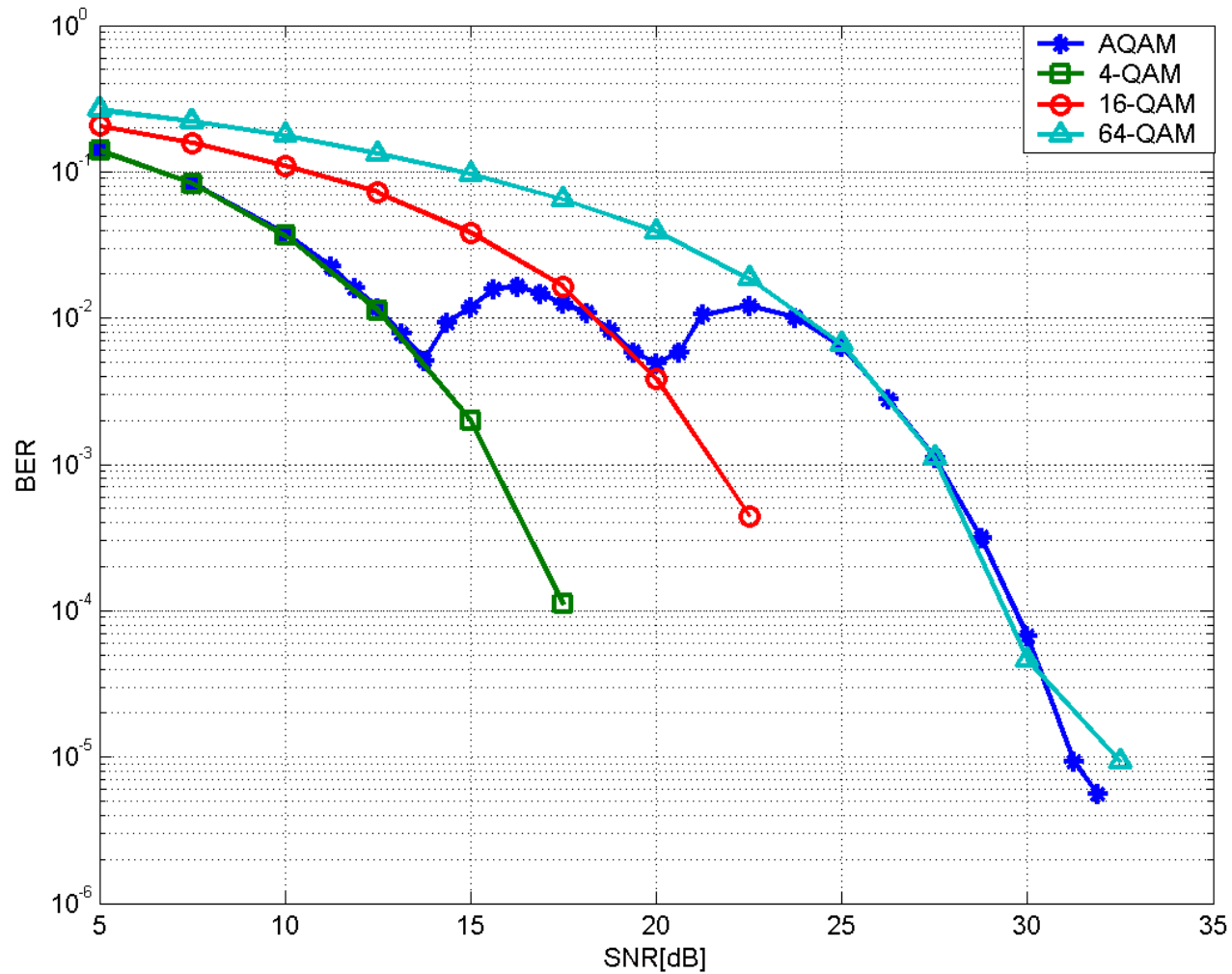
Odbiornik : demodulator kwadraturowy

Przykład praktycznej realizacji odbiornika 64-QAM i 128-QAM (V.17):

Wrażliwość sygnału QAM na zakłócenia

Wyniki badań symulacyjnych dla $M=4, 16, 64$:

Analiza widmowa sygnałów zmodulowanych cyfrowo

Sygnał zmodulowany cyfrowo $y(t)$ jako drganie uogólnione względem pulsacji Ω :

$$y(t) = \operatorname{Re}\{Y(t)e^{j[\Omega t + \varphi(t)]}\} = \operatorname{Re}\{\mathbf{Y}(t)e^{j\Omega t}\}$$

gdzie: $\mathbf{Y}(t) = Y(t)e^{j\varphi(t)}$ - obwiednia zespolona sygnału $y(t)$.

Ponieważ $\operatorname{Re}(z) = (z + z^*)/2$, więc:

$$y(t) = \frac{\mathbf{Y}(t)e^{j\Omega t} + \mathbf{Y}^*(t)e^{-j\Omega t}}{2}$$

Korzystając z właściwości przekształcenia Fouriera, obliczamy:

$$\mathcal{F}[y(t)] = \frac{1}{2}[Y(\omega - \Omega) + Y^*(-\omega - \Omega)]$$

gdzie $Y(\omega) = \mathcal{F}[\mathbf{Y}(t)]$ - widmo obwiedni zespolonej.

Widmo sygnału 2-PSK zmodulowanego falą prostokątną

Sygnał zmodulowany: $y(t) = Y_0 x(t) \cos \Omega t$,

funkcja modulująca $x(t)$ (fala prostokątna) jest rzeczywista, więc:

$$F[y(t)] = \frac{1}{2}[Y(\omega - \Omega) + Y(\omega + \Omega)]$$

gdzie widmo $Y(\omega)$ obwiedni zespolonej jest określone wzorem:

$$Y(\omega) = 2\pi Y_0 \sum_{k=-\infty, k \neq 0}^{\infty} \text{Sa}\left(\frac{k\pi}{2}\right) \delta\left(\omega - k\frac{\pi}{T_b}\right)$$

Widmo sygnału 2-FSK zmodulowanego falą prostokątną

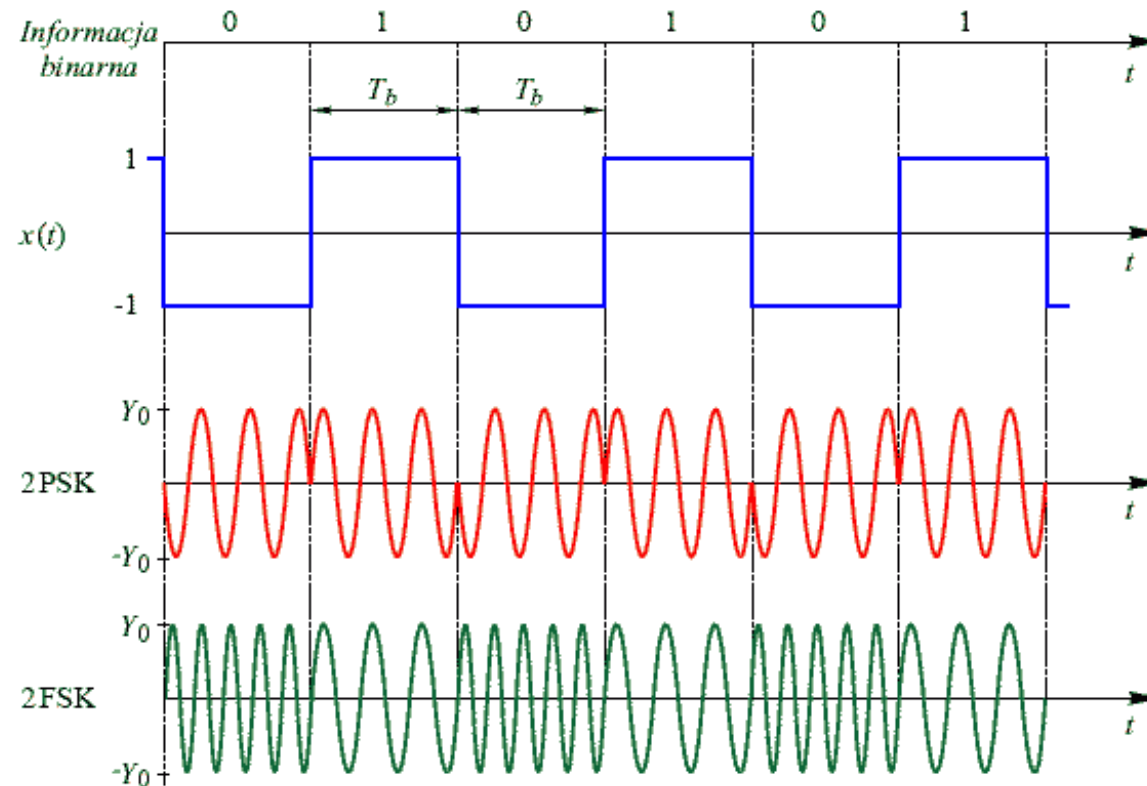
Sygnał zmodulowany jest równoważny sygnałowi FM o częstotliwości nośnej $F = \frac{F_1 + F_2}{2}$ oraz dewiacji częstotliwości $\Delta F = \frac{F_1 - F_2}{2}$.

Widmo obwiedni zespolonej sygnału $y(t)$ jest określone wzorem:

$$Y(\omega) = \pi Y_0 \sum_{k=-\infty}^{\infty} \left\{ \text{Sa}\left[\frac{\pi}{2}(k-l)\right] + (-1)^k \text{Sa}\left[\frac{\pi}{2}(k+l)\right] \right\} \delta\left(\omega - k\frac{\pi}{T_b}\right)$$

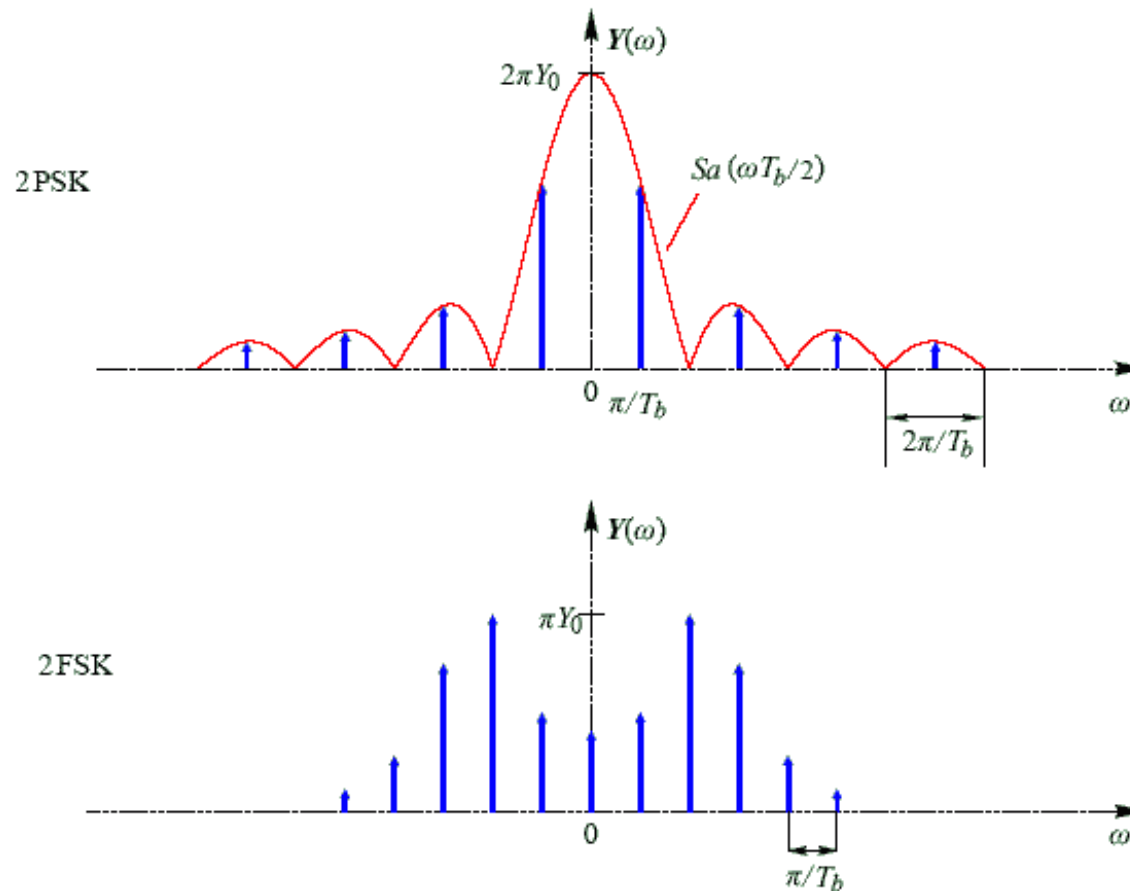
gdzie $l = (F_2 - F_1)T_b$ - unormowany rozstaw częstotliwości.

Przebiegi czasowe sygnałów 2PSK, 2FSK zmodulowanych falą prostokątną

Widma sygnałów 2PSK, 2FSK zmodulowanych falą prostokątną

Widmo mocy sygnału 2PSK zmodulowanego dowolnym sygnałem

W przypadku sygnałów losowych posługujemy się pojęciem *widma mocy*:

$$S_y(\omega) = \frac{1}{4}[S_Y(\omega - \Omega) + S_Y(\omega + \Omega)]$$

gdzie Ω jest pulsacją nośną, $S_y(\omega)$ jest widmem mocy sygnału zmodulowanego, $S_Y(\omega)$ jest widmem mocy jego obwiedni zespolonej.

Jeśli znaki "1" i "0" przesyłane w poszczególnych przedziałach bitowych są niezależne i równoprawdopodobne, to widmo mocy obwiedni zespolonej sygnału 2PSK ma postać:

$$S_Y(\omega) = 2E_b S a^2 \left(\frac{\omega T_b}{2} \right)$$

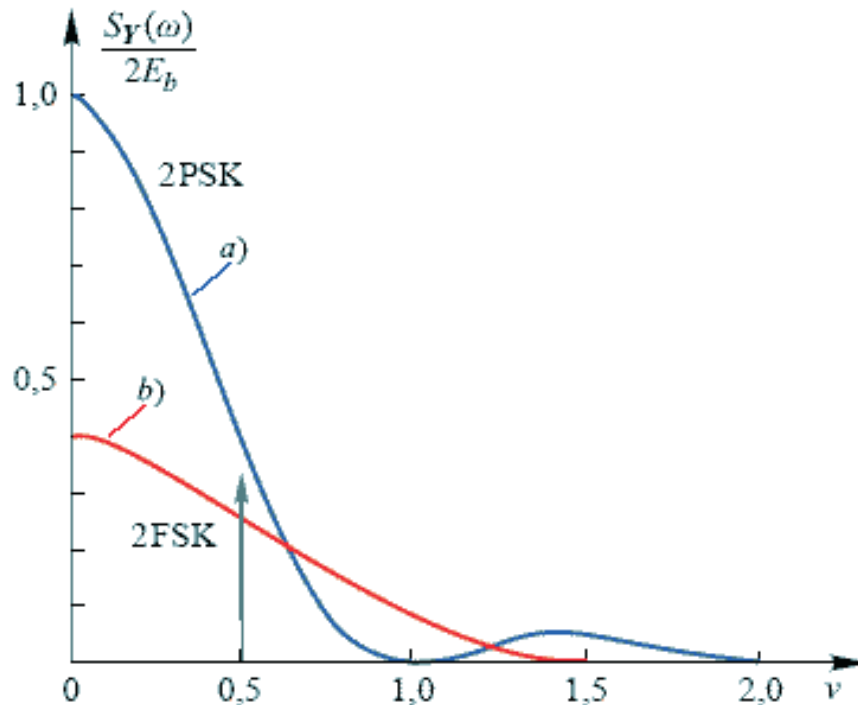
Widmo mocy sygnału 2FSK zmodulowanego dowolnym sygnałem

Podobnie wyznacza się widmo mocy obwiedni zespolonej sygnału 2FSK dla modulacji Sunde'a ($l = 1$):

$$S_y(\omega) = \pi \frac{E_b}{T_b} \left[\delta\left(\omega - \frac{\pi}{T_b}\right) + \delta\left(\omega + \frac{\pi}{T_b}\right) \right] + \frac{8\pi^2 E_b \cos^2\left(\frac{\omega T_b}{2}\right)}{(\omega^2 T_b^2 - \pi^2)^2}$$

- Części dystrybucyjne widma
- Części ciągłe widma

Widma mocy sygnałów 2FSK i 2PSK

$v = \frac{\omega T_b}{2\pi}$ - częstotliwość unormowana

Widmo sygnału 2PSK jest skupione w paśmie $\Omega \pm \frac{2\pi}{T_b}$, a sygnału 2FSK w paśmie $\Omega \pm \frac{3\pi}{T_b}$.

Efektywność widmowa systemów 2FSK i 2PSK

Miarą wykorzystania pasma w danym systemie modulacji jest *efektywność widmowa*:

$$\rho = \frac{R_b}{B} \text{ [bit/s/Hz]}$$

gdzie $R_b = 1/T_b$ - bitowa szybkość transmisji, B - szerokość pasma zajętego przez sygnał.

Znając szerokość pasma, w którym skupiona jest większość mocy sygnału 2-PSK i 2-FSK (Sunde'a), możemy wyznaczyć:

$$\rho_{2PSK} = \frac{1}{2} \quad \rho_{2FSK} = \frac{1}{3}$$

Szerokość pasma sygnałów M-PSK i M-FSK

Dla sygnałów M-PSK widmo obwiedni zespolonej ma postać:

$$S_Y(\omega) = (wE_b \log_2 M) \text{Sa}^2\left[\frac{\omega T_b \log_2 M}{2}\right]$$

Szerokość widma sygnału: $B_{M-PSK} = \frac{2}{T} = \frac{2}{T_b \log_2 M}$.

Dla sygnałów M-FSK zakładamy: $F_i = F_0 + \frac{i}{2T}$, $i = 1 \dots M$.

Rozstaw częstotliwości jest wówczas minimalny: $F_{i+1} - F_i = \frac{1}{2T}$.

Zasadnicza część mocy sygnału jest skupiona w paśmie o szerokości M -krotnie większej od rozstawu częstotliwości:

$$B_{M-FSK} = \frac{M}{2T} = \frac{M}{2T_b \log_2 M}$$

Efektywność widmowa systemów M-PSK i M-FSK

Wykorzystując otrzymane wartości B_{M-PSK} i B_{M-FSK} , otrzymujemy:

$$\rho_{M-PSK} = \frac{R_b}{B_{M-PSK}} = \frac{\log_2 M}{2}$$

$$\rho_{M-FSK} = \frac{R_b}{B_{M-FSK}} = \frac{2 \log_2 M}{M}$$

M	2	4	8	16	32
ρ_{PSK} [bitów/s/Hz]	0,5	1	1,5	2	2,5
ρ_{FSK} [bitów/s/Hz]	1	1	0,75	0,5	0,3125

Podsumowanie

- Efektywność widmowa M-PSK rośnie wraz ze wzrostem wartościowości
- Efektywność widmowa M-FSK rośnie wraz ze wzrostem wartościowości
- Wzrost efektywności widmowej odbywa się kosztem *efektywności energetycznej*
- Dla uzyskania takiego samego poziomu BER wymagana jest większa moc sygnału M-PSK, w porównaniu z M-FSK